

Список використаних джерел

1. Материалы Международного конгресса и научно-практической школы «Актуальные вопросы судебной медицины и экспертной практики» // Судебная медицина: наука, практика, образование. 2018. Том 4. № 1s. 175 с.
2. Ищенко Е. П. У истоков цифровой криминалистики // Вестник Университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА). 2018. № 3. С. 15–28.

Амеліна Анна Сергіївна,

професор кафедри фінансових розслідувань
Університету державної фіскальної служби
України, кандидат юридичних наук, доцент

СЛІДИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Як відомо, сліди відображають особливості механізму слідоутворення та змісту інформації. Сліди відображають особливості механізму вчинення кримінального правопорушення і «створити основу для розпізнання у початкових даних у щодо характерного способу вчинення кримінального правопорушення за ознаками» [1, с. 45–46].

Теоретичним проблемам вивчення слідів злочину, механізму слідоутворення, властивостей слідів у криміналістиці розробляли такі вчені, як І.Г. Александров, Л.П. Брич, Р.С. Белкін, Є.Ф. Буринський, Г.Л. Грановський, О.О. Дудуров, І.Ф. Крилов, Б.І. Шевченко, І.Н. Якимов, М.П. Яблоков та інші.

У кримінальних правопорушеннях у сфері господарської діяльності, так званими, слідами можуть виступати: предмети (наприклад: скляні пляшки, алкогольні напої, системні блоки, CD-диски, комп'ютерна техніка, марки акцизного податку, вилучена горілка); ідеальні сліди, а також документи, які містять криміналістично значущу інформацію. Таку позицію поділяє і В.В. Лисенко, який зазначає, що «залежно від змісту дій, які виконуються у ході здійснення підприємницької діяльності, сліди кримінального правопорушення набувають відображення у предметах, документах та пам'яті людей» [2, с. 74].

Оскільки одним з основних джерел доказів у кримінальних провадженнях щодо вчинення кримінального правопорушення у сфері оподаткування є документи, то відповідно і першочергові слідчі (розшукові) дії та заходи забезпечення кримінального провадження у їх досудовому розслідуванні мають бути спрямовані на якнайшвидший та найбільш повний збір всіх документів, які стосуються господарських операцій, відображення яких в податковому обліку призвело до несплати податків.

Як правило, сліди ухилень від сплати податків містяться в тих документах, які фіксують наступне: 1) фінансово-господарську діяльність платників податків або окремі фінансово-господарські операції, що здійснюються за їх участю; 2) відображення фінансово-господарської діяльності або окремих операцій в обліку і звітності (як бухгалтерської, так і податкової); 3) виконання вимог законодавства під час відображення фінансово-господарської діяльності або окремих операцій в обліку і звітності, а також під час обчислення і сплати податків [3, с. 175].

Сліди по податковим злочинам можуть міститися у різного роду документах, таких, як письмових, графічних, електронних, на печатках, зразках бланків, штампах, платіжних картках, обладнання для виготовлення, засобів доступу до банківських рахунків, на грошах, товарноматеріальних цінностях, на системних блоках комп'ютерів, магнітних дисках, лазерних дисках, а також міститися у пам'яті людей [4, с. 258–259]. На сьогоднішній день, значного поширення набули електронні документи, які зберігаються на оптичних носіях чи магнітних носіях і це пов'язано із використанням різноманітних технічних засобів для створення, зберігання та передачі інформації. У комп'ютерній техніці зосереджується багато інформації щодо змісту фінансово-господарської діяльності, про рух готівкових коштів, інформацію про суб'єктів підприємництва, а також вони використовуються для ведення бухгалтерського обліку, для «електронного» спілкування із контрагентами. Як зазначає В. В. Лисенко «... суб'єкти підприємництва створюють спеціальні комп'ютерні програми чи перероблюють програми для виконання облікових операцій» [2, с. 200].

Дослідження матеріальних слідів злочинів дозволяє визначити наявність самого факту вчинення податкового злочину, виявити його спосіб і механізм злочинних дій, час, місце, коло причетних осіб та ряд інших обставин скоєного злочину [5, с. 265].

Типовими матеріальними слідами ухилення від сплати податків є наявність або, навпаки, відсутність документів, що відображають виконання будь-якої господарської, фінансової, банківської або податкової інформації. Матеріальні сліди ухилення від сплати податків виявляються в документах, що містять результати фінансово-господарської діяльності й обчислення податків [5, с. 255].

Стаття 93 КПК України передбачає можливість слідчого збирати докази шляхом витребування та отримання від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб документів, речей, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок. Відмова вищезазначених осіб добровільно виконати вимоги цієї статті і надати необхідні документи є підставою для звернення до слідчого

судді з клопотанням про тимчасовий доступ до документів, або проведення обшуку.

У разі прийняття рішення про необхідність проведення обшуку з метою вилучення всіх документів та речей, які мають значення доказів у кримінальному провадженні, відповідно до вимог КПК України потрібно забезпечити формування та надання слідчому судді доказів, які підтверджують факт можливого знищення документів чи їх приховування від слідства.

З метою забезпечення формування документальної доказової бази слідчому необхідно вилучити первинні документи бухгалтерського та податкового обліку, у підприємств – контрагентів, у ДПІ за місцем реєстрації підприємства, у державного реєстратора документи юридичної справи підприємства

Крім того, обов'язковим є проведення слідчого огляду документів та вивчення вилучених документів бухгалтерського та податкового обліку.

Важливим також є призначення експертиз, таких як судово-економічної; технічної експертизи документів; трасологічної; почеркознавчої та інших.

Таким чином, сліди злочинів, мають велике значення для встановлення істотних обставин у матеріалах кримінального провадження. При цьому, першочерговість слідчих (розшукових) дій у процесі доказування фактів вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності залежить від характеру слідчої ситуації на початковому етапі розслідування та наявності фактичних даних, висуваються слідчі версії про подію.

Список використаних джерел

1. Яблоков Н. П. Криминалистическая методика расследования. М., 1985. 781 с.
2. Лисенко В. В., Задорожний О. С., Дзісяк О. П. Ухилення від сплати податків: виявлення та розслідування: монографія. К.: Істина. 2008. 216 с.
3. Александров И.В. Уклонение от уплаты налогов: основы криминалистической характеристики. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2011. 232 с.
4. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування [Текст]: [монографія]. К.: «Хай- Тек Прес». 2010. 624 с.
5. Оніщик Ю.В. Матеріальні сліди під час розслідування ухилення від сплати податків. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Випуск 26. 2014. С. 253–256.